

IDEALISMUL TRANSCENDENTAL AL LUI IMMANUEL KANT

Nicoleta SOFRONOVICI¹*

¹Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Textile și Poligrafie,
Departamentul Design și Tehnologii în Textile și Poligrafie, DVI-181, Chișinău, Republica Moldova

*Autorul corespondent: Nicoleta Sofronovici, nicoleta.sofronovici@mail.ru

Rezumat: Immanuel Kant este fondatorul filosofiei clasice germane și unul dintre cei mai importanți filosofi ai tuturor timpurilor. În filosofia sa, Kant a introdus și a creat mai multe concepte filosofice, precum criticismul, apriorismul, concepția cosmogonică, religioasă, teoria cunoașterii și desigur, idealismul transcendențial.

În filosofia lui Immanuel Kant, termenul de idealism transcendențial desemnează ceea ce se află dincolo de limitele cunoașterii experimentale, inaccesibil cunoașterii bazate pe experiență, care întrece limitele realității. În lucrarea dată se va defini conceptul filosofic de idealism transcendențial al lui Kant și anume în ce constă acesta conform lucrării „Critica Rațiunii Pure” (1781).

Cuvinte cheie: idealism transcendențial, empiric, experiență, forme apriorice, spațiul, timpul

Introducere

Filosofia clasică germană a reprezentat un punct culminat în dezvoltarea filosofiei în general, avându-l ca reprezentant de bază pe Immanuel Kant (1724-1804). Alături de Platon și Aristotel, Im.Kant este unul dintre cei mai remarcabili filosofi ai culturii occidentale, apusene. Opera lui este extrem de originală și de cuprinzătoare, iar terminologia utilizată în opera filosofică a lui Kant este foarte variată și complexă. Kant a oferit lucrări ample de filosofie a religiei, moralei, artei, istoriei și științei, precum și de epistemologie și metafizică. Filosofia lui Immanuel Kant are la bază mai multe concepte filosofice, unul din ele fiind idealismul transcendențial.

Explicarea termenului de idealism transcendențial

În primul rând, noțiunea de *idealism* se raportează la acea concepție, orientare filosofică conform căreia gândirea este condiția filosofică de dependență a oricărei realități de gândire, de cunoștința subiectului [1]. Kant definește idealismul ca „*asertiunea că noi niciodată nu putem fi siguri dacă toate presupusele noastre experiențe exterioare nu sunt simplă imaginație*” [3]. El a afirmat că, potrivit idealismului, „*...realitatea obiectelor exterioare nu admite o dovadă strictă. Dimpotrivă, totuși, realitatea obiectului simțului nostru interior devine imediat clară prin conștiință*” [4].

În al doilea rând, idealismul lui Kant este un idealism transcendențial. *Idealismul transcendențial* este un termen aplicat în epistemologie de către Kant, care susține că sinele uman sau egoul transcendențial construiește cunoașterea din două elemente: intuiții empirice (experiențe senzoriale) și concepte ale intelectului, numite și categorii. Kant numește idealism empiric doctrina care declară că existența obiectelor materiale din afară de noi este nedemonstrabilă. De aici rezultă că idealismul kantian este în opoziție cu alte două teorii filozofice - *idealismul problematic cartezian* centrat pe ideea că existența materiei poate fi pusă la îndoială, respectiv *idealismul berkeleyan*, care arată că lucrurile materiale nu constau decât din idei, aflate fie în spiritul lui Dumnezeu, fie în spiritele agenților conștienți pe care el i-a creat. Kant consideră că ideile, materia brută a cunoașterii, există oarecum independent de mintea umană; iar ele ca lucruri-în-sine trebuie să rămână veșnic imposibil de cunoscut [6].

Deși a influențat dramatic cursul filozofiei germane, interpretarea acestui concept a fost subiectul unor dezbateri între filozofii secolului XX. Kant l-a descris pentru prima dată în „*Critica Rațiunii Pure*” și l-a modificat astfel încât să nu fie identificat cu realismul sau idealismul, însă filozofii n-au găsit elemente suficiente care să distingă mișcarea kantiană de restul pozițiilor.

Probabil teza centrală și cea mai controversată a lucrării „*Critica Rațiunii Pure*” este aceea că ființele umane experimentează doar aparența (obiectul ca fenomen), nu lucruri-în-sine; iar spațiul și timpul sunt doar forme subiective ale intuiției umane. Kant descrie ideea de filosofie transcendentă în prima ediție astfel:

„Experiența este fără îndoială primul rezultat pe care-l produce intelectul nostru, prelucrând materialul brut al senzațiilor. Prin aceasta, însăși ea este prima învățătură, și în dezvoltarea ei este atât de nepuizabilă în învățăminte noi, încât viețile legate succesiv ale tuturor generațiilor viitoare nu vor duce niciodată lipsă de cunoștințe noi care pot fi adunate pe acest teren. Totuși ea nu este nici pe departe singurul domeniu în care se lasă restrâns intelectul nostru. Ea ne spune, ce-i drept, ce există, dar nu că trebuie să existe în mod necesar așa și nu altfel. Tocmai de aceea ea nu ne dă o universalitate adecvată, iar rațiunea, care e atât de avidă de astfel de cunoștințe, este mai mult excitată de ea decât satisfăcută. Astfel de cunoștințe universale, care au totodată caracterul necesității interne, trebuie să fie, independent de experiență, clare și certe prin ele înșele; de aceea ele se numesc cunoștințe a priori; dimpotrivă, ceea ce este obținut numai din experiență nu este cunoscut, cum se spune, decât a posteriori sau empiric. Dar, ceea ce e foarte demn de remarcat, se vedește că și printre experiențele noastre se amestecă cunoștințe care trebuie să aibă originea a priori și care servesc poate numai pentru a procura o legătură reprezentărilor simțurilor noastre. Căci dacă eliminăm din cele dintâi tot ce aparține simțurilor, rămân totuși anumite concepte originare și judecăți produse de acestea, care să se fi format cu totul a priori, independent de experiență, fiindcă fac să se poată spune sau cel puțin să se creadă că se poate spune despre lucrurile care apar simțurilor mai mult decât ar învăța simpla experiență, și ca anumite aserțiuni să cuprindă adevărata universalitate și necesitate strictă, ceea ce numai cunoașterea empirică nu poate procura” [5].

Metoda transcendentă și formele apriorice: spațiul și timpul

Sarcina lui Kant este de a stabili diferența dintre elementele subiective și obiective ale cunoașterii, pe baza subiectului însuși și a structurii sale. În subiectul însuși, Kant distinge, ca atare, două straturi, două niveluri - empirice și transcendente. El se referă la caracteristicile psihologice individuale empirice ale unei persoane, la definițiile transcendente - universale care alcătuiesc persoana ca atare. Obiectivitatea cunoașterii, conform învățăturilor lui Kant, este determinată de structura subiectului transcendent, care este principiul supraindividual la om.

Astfel, idealismul la Kant este transcendent, întrucât afirmă că noi nu cunoaștem lucrurile așa cum sunt, ci noi cunoaștem doar fenomene psihice, adică noi nu sesizăm realitățile decât așa cum ne apar prin senzații și reprezentări. După Kant „transcendent” este ceva care precede a priori experiența, dar nu are alt rol decât numai să facă posibilă cunoștința empirică.

Kant inagurează metoda transcendentă care cercetează marginile experienței. Problema principală a „idealismului transcendent” este: *cum e posibilă o cunoaștere a lucrurilor numai prin gândire, adică a priori?* [2].

După Kant, formele apriorice sunt totdeauna și forme transcendente, adică generatoare de obiectivitate în interiorul experienței.

Cunoștința este o sinteză a doi factori corelativi: *materialul sensibil* dezordonat, provocat de afectarea pasivă a simțurilor de către realitatea înconjurătoare, și *forma a priori*-ca produs spontan al rațiunii pure de orice experiență.

Prin urmare, avem în interiorul sufletului nostru niște idei apriorice cu ajutorul cărora noi făurim, sistematizăm și organizăm lumea experienței. Drept forme apriorice la Kant sunt, de exemplu: timpul și spațiul și afirmă că mintea modelează lumea pe care o percepem anume sub aceste două forme.

„... dacă elimin subiectul gândirii, întreaga lume materială trebuie să dispară imediat deoarece ea nu este nimic altceva decât o apariție fenomenală în sensibilitatea noastră ca subiect, ca mod de reprezentare” (Critica rațiunii pure, p. 383) [4].

Cu ajutorul spațiului, subiectul cunoscător își reprezintă obiectele ca fiind situate în afara lui (ele au o anumită configurație, mărime, între ele există anumite raporturi), iar cu ajutorul

timpului conștiința se intuiește pe ea însăși în stările ei succesive. În timp de spațiul desemnează o ordine de coexistență, timpul desemnează o ordine de succesiune. Cu ajutorul celor două perspective de prezentare a conceptelor de spațiu și timp (expunerea metafizică și expunerea transcendentă), Kant argumentează în favoarea caracterului neempiric, a priori, totodată intuitiv, neconceptual al acestor două categorii puse în discuție. Timpul și spațiul nu dețin o existență reală, nu sunt obiective (sustrase întrutotul subiectului cunoscător, așa cum considera Newton), ele nu aparțin obiectelor, ci mai curând ele țin de „*constituția subiectivă a simțirii noastre*” [7].

De asemenea, la Kant sunt introduse conceptele de *noumen* (lucru-în-sine) și *fenomen*; noumenul poate fi real atât empiric, cât și transcendent, chiar dacă nu poate fi cunoscut în mod direct. Acesta din urmă poate fi cunoscut doar prin intermediul fenomenului (el este filtrat de simțurile noastre și este intuit de noi doar așa cum ne apare, nu așa cum este în sine).

Așadar, noi percepem lumea potrivit unor forme sau structuri care nu aparțin lucrurilor însele, ci aparțin sensibilității noastre. Iată de ce lumea pe care o percepem, pe care ne-o reprezentăm, este o lume a fenomenelor, așa cum ne apar nouă, potrivit structurilor proprii noastre sensibilități. Fenomenul (opus lucrului-în-sine, esenței) nu trebuie confundat cu aparența, pentru că aceasta ar fi în măsură să ducă gândirea într-un impas: lumea ar risca să fie doar o iluzie, o himeră, o creație subiectivă de ordinul producțiilor onirice (vise) [7].

După Kant, subiectul filozofiei teoretice nu ar trebui să fie studiul lucrurilor în sine - natură, lume, om -ci studiul activității cognitive, stabilirea legilor minții umane și a limitelor sale. În acest sens, Kant își numește filozofia transcendentă [8].

Concluzii:

Creația filozofiei transcendente a fost răspunsul la o serie de dificultăți care au apărut în știința și filozofia din secolul al XVII-lea - prima jumătate a secolelor XVIII, pe care reprezentanții raționalismului pre-kantian și empirismul nu le-au putut face față.

Datorită gândirii analitice a lui Kant, idealismul transcendent a rămas o mișcare semnificativă în filozofie, dând mai târziu naștere unor curente de influență kantiană, respectiv neokantianismului.

Referințe

1. CAPCELEA VALERIU. *Filozofie*. Chișinău, Editura ARC, 2005, 448 p
2. BRAGA M., LOZOVANU C.,ș. a. *Istoria filozofiei*. Partea 2. Ch. UTM, 1998
3. Immanuel Kant, *Notes and Fragments*, ed. Paul Guyer, trans. by Curtis Bowman, Paul Guyer, and Frederick Rauscher, Cambridge University Press, 2005, p. 318. [accesat 28.02.2020]. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Idealism>
4. *Critique of Pure Reason*, A 38. [accesat 28.02.2020]. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Idealism>
5. Immanuel Kant, *Critica Ratiunii Pure*, trad. Nicolae Bagdasdar și Elena Moisuc, Ed. 3-a, București, Editura Universal Enciclopedic Gold, 2009, pag. 49 - 51 (în ediția I). [accesat 28.02.2020]. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Idealism_transcendental
6. Flew, Antony, *Dicționar de filozofie și logică*, ed. a-II-a, trad. D. Stoianovici, Ed. Humanitas, București, 1999.). [accesat 28.02.2020]. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Idealism_transcendental
7. Viorel Colțescu, *Immanuel Kant. O introducere în filozofia critică*, Editura de Vest, Timișoara, 1999, p. 80. [accesat 28.02.2020]. Disponibil: <https://floringeorgepopovici.wordpress.com/2011/08/10/spatiu-si-timp-abordari-filosofice/>
8. *Principalele caracteristici ale filozofiei lui Kant* [accesat 28.02.2020]. Disponibil: <https://irgp2.ru/ro/osnovnye-osobennosti-filosofii-kanta-rassudok-i-razum-uchenie-o/>